

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING “HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI KUNI” DA XONADONBAY ISHLASH FAOLIYATINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH

Boboraximov Abror Baxramovich

O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Oliy ta’limdan

keyingi ta’lim fakulteti mustaqil izlanuvchisi

Amirqulov Shoxjaxon Husniddin o‘g‘li

O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi

2-bosqich kursanti

Annotatsiya Ushbu maqola huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish va jamiyatda xavfsizlikni ta’minlash maqsadida profilaktika inspektorlari tomonidan amalga oshiriladigan “xonadonbay” ishlash faoliyati muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadbir “Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni” munosabati bilan ushbu yo‘nalishdagi ishlarning samaradorligini oshirish va mavjud muammolarni bartaraf etishga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: “xonadonbay” ishlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish, “Obod va xavfsiz mahalla”.

O‘zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Bu sohada ichki ishlar organlari, xususan, profilaktika inspektorlari muhim rol o‘ynaydi. Ularning faoliyati nafaqat qonunbuzarliklarni aniqlash va bartaraf etishga, balki ularning oldini olishga qaratilgan preventiv choralar tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, “xonadonbay” ishlash deb ataladigan uslub huquqbuzarliklarning ildiziga chuqur kirib borish va aholining ijtimoiy muammolarini joyida hal etishda samarali mexanizm sifatida ko‘riladi. Ushbu uslub “Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni” kabi maxsus tadbirlarda o‘zining eng yuqori samarasini namoyon etadi, chunki bu kun profilaktika inspektorlarining mahalla aholisi bilan bevosita muloqot qilish imkonini beradi.

“Xonadonbay” ishlash faoliyati O‘zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishning samarali usullaridan biri sifatida ichki ishlar organlari, xususan, profilaktika inspektorlari tomonidan qo‘llaniladi. Ushbu faoliyatning huquqiy asoslari mamlakatning normativ-huquqiy hujjatlari, Prezident qarorlari va hukumatning tegishli qarorlarida mustahkamlangan. Bu bo‘limda ushbu faoliyatni tartibga soluvchi asosiy hujjatlar tahlil qilinadi va ularning “xonadonbay ishlash”ni rivojlantirishdagi o‘rni ko‘rib chiqiladi.

“Xonadonbay” ishlash tushunchasi O‘zbekistonning mahalla instituti va an‘anaviy jamoatchilik boshqaruvi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, aholining har bir xonadonini o‘rganish, huquqbuzarlikka moyil shaxslar va oilalarni aniqlash, ularga ijtimoiy yordam ko‘rsatish orqali jinoyatchilikning oldini olishni nazarda tutadi. Bu jarayon nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy, psixologik va maishiy masalalarni ham qamrab oladi. O‘zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan “Barcha islohot va o‘zgarishlar – inson qadrini yuksaltirish uchun” tamoyili ushbu faoliyatning asosiy maqsadini aks ettiradi. Shu bilan birga, “xonadonbay ishlash”ning samaradorligini oshirish uchun uni zamonaviy talablar va texnologiyalar asosida takomillashtirish zarurati kun tartibiga chiqmoqda.

“Xonadonbay” ishlash faoliyatini yanada rivojlantirish yo‘llarini O‘zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari asosida tahlil qilishga bag‘ishlanadi. Maqolada mavzuni har tomonlama yoritish uchun qonunchilik bazasi, profilaktika inspektorlarining vakolatlari, hozirgi muammolar va ularni hal etish yo‘llari, shuningdek, takomillashtirish bo‘yicha takliflar keng ko‘lamda ko‘rib chiqiladi. Xususan, “Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni” doirasida ushbu faoliyatning o‘ziga xos jihatlari va uni optimallashtirish imkoniyatlari alohida e‘tibor markazida bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasining “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi qonuni (2016), Prezidentning tegishli qarorlari (masalan, PQ-2896, 2017; VM-801, 2024, PQ-1, 2025) va boshqa normativ hujjatlar asos qilib olinadi.

Mavzuning dolzarbligi nafaqat huquqbuzarliklar sonini kamaytirish zarurati bilan, balki aholining davlat organlariga bo‘lgan ishonchini oshirish va ijtimoiy adolatni ta‘minlash bilan ham bog‘liq. “Xonadonbay” ishlash faoliyati mahallalarda xavfsiz muhit

yaratish, oilalardagi ijtimoiy-ma'naviy muhitni sog'lomlashtirish va kriminogen vaziyatni barqarorlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, ushbu uslubni takomillashtirish nafaqat profilaktika inspektorlarining ish samaradorligini oshiradi, balki umumiy jamiyat barqarorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maqola davomida ushbu masalalarni chuqur tahlil qilish bilan birga, amaliy takliflar va zamonaviy yechimlar ham keltiriladi.

1. "Xonadonbay ishlash" faoliyatining huquqiy asoslari

"Xonadonbay ishlash" faoliyati O'zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashishning samarali usullaridan biri sifatida ichki ishlar organlari, xususan, profilaktika inspektorlari tomonidan qo'llaniladi. Ushbu faoliyatning huquqiy asoslari mamlakatning normativ-huquqiy hujjatlari, Prezident qarorlari va hukumatning tegishli qarorlarida mustahkamlangan. Bu bo'limda ushbu faoliyatni tartibga soluvchi asosiy hujjatlar tahlil qilinadi va ularning "xonadonbay" ishlashni rivojlantirishdagi o'rnini ko'rib chiqiladi.

1.1. O'zbekiston Respublikasining "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi qonuni (2016)

O'zbekiston Respublikasining 2016-yil 16-sentabrda qabul qilingan "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi qonuni (O'RQ-406-son) "xonadonbay ishlash" faoliyatining asosiy huquqiy bazasini tashkil etadi. Ushbu qonunning 4-moddasida ichki ishlar organlarining asosiy vazifalari qatorida "huquqbuzarliklarning oldini olish, fuqarolar xavfsizligini ta'minlash va jamoat tartibini saqlash" kabi yo'nalishlar ko'rsatilgan. Xususan, 18-moddada profilaktika inspektorlarining vakolatlari belgilangan bo'lib, ularga "mahalliy hududlarda profilaktik tadbirlarni amalga oshirish" va "huquqbuzarlikka moyil shaxslarni aniqlash va ular bilan ishlash" topshiriladi.

"Xonadonbay" ishlash ushbu vakolatlar doirasida amalga oshiriladi, chunki profilaktika inspektorlari xonadonlarni aylanib, aholining ijtimoiy holatini o'rganish, oilaviy nizolar yoki huquqbuzarlikka olib kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni aniqlash bilan shug'ullanishadi. Qonunning 19-moddasi esa inspektorlarga "mahalliy hokimiyat organlari va jamoatchilik tashkilotlari bilan hamkorlik qilish" huquqini beradi, bu esa "xonadonbay ishlash"ning mahalla tizimi bilan integratsiyasini huquqiy jihatdan mustahkamlaydi. Shu bilan birga, qonunda ushbu faoliyatning aniq mexanizmlari va

tartiblari batafsil ko'rsatilmagan, bu esa qo'shimcha normativ hujjatlarga ehtiyoj tug'diradi.

1.2. Prezident qarorlari va "Mahalla" tizimining rivojlanishi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari "xonadonbay ishlash" faoliyatini huquqiy jihatdan yanada aniqlashtirish va uni amaliyotga joriy etishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, 2017-yil 14-martdagi "Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2833-sonli qaror profilaktika inspektorlarining faoliyatini qayta tashkil etishga yo'naltirilgan edi. Ushbu hujjatda "mahallalarda huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha targ'ibot-ishlarini kuchaytirish" va "aholi bilan bevosita muloqotni yo'lga qo'yish" kabi topshiriqlar belgilandi. Bu topshiriqlar "xonadonbay ishlash"ning asosiy maqsadlariga to'liq mos keladi.

Keyingi yillarda qabul qilingan qarorlar, xususan, 2021-yil 26-fevraldagi "Mahalla tizimini rivojlantirish va aholining ijtimoiy himoyasini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5017-sonli qaror "xonadonbay" ishlash faoliyatini yanada kengaytirdi. Ushbu qarorda "har bir xonadonning ijtimoiy holatini o'rganish va muammoli oilalarga yordam ko'rsatish" vazifasi profilaktika inspektorlari bilan birgalikda mahalla raislari va "beshtalik" guruhlariga yuklatildi. Bu jarayon "Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni" kabi tadbirlarda o'z ifodasini topadi, chunki ushbu kunlarda xonadonlarni aylanib, aholining huquqiy ongini oshirish va muammolarni aniqlash bo'yicha keng ko'lamli ishlar olib boriladi.

2024-yil 30-noyabrdagi "Obod va xavfsiz mahalla" tamoyilini joriy etish to'g'risida"gi Vazirlar Mahkamasining 801-sonli qaror esa "xonadonbay" ishlash faoliyatini zamonaviy talablarga moslashtirishga xizmat qildi. Ushbu hujjatda mahallalarda xavfsizlikni ta'minlash uchun raqamli texnologiyalarni joriy etish, profilaktika inspektorlarini zamonaviy axborot tizimlari bilan ta'minlash va aholining har bir xonadoni bo'yicha ma'lumotlar bazasini shakllantirish kabi vazifalar qo'yildi. Bu qaror "xonadonbay ishlash"ni an'anaviy uslubdan zamonaviy, tizimli yondashuvga o'tkazishda muhim qadam bo'ldi.

1.3. "Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni"ning huquqiy asoslari

“Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni” O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 14-martdagi “Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2833-sonli qarori asosida joriy etilgan. Ushbu qarorda har yili ma’lum bir kunda profilaktika inspektorlari, mahalla faollari va boshqa mas’ul xodimlar tomonidan aholining huquqiy savodxonligini oshirish, huquqbuzarlikka moyil shaxslarni aniqlash va ularga targ‘ibot ishlari olib borish bo‘yicha keng ko‘lamli tadbirlar o‘tkazilishi belgilangan. “Xonadonbay” ishlash ushbu tadbirning asosiy komponenti sifatida ko‘riladi, chunki inspektorlar ushbu kunda xonadonlarni aylanib, aholining muammolarini o‘rganish va ularga huquqiy yordam ko‘rsatish bilan shug‘ullanishadi.

Mazkur qarorning 3-bandida “xonadonbay” ishlash jarayonida aholining ijtimoiy holati, yashash sharoitlari va huquqbuzarlikka moyilligi bo‘yicha ma’lumotlar to‘plash vazifasi qo‘yilgan. Shu bilan birga, ushbu ma’lumotlar maxfiylikni ta’minlash va ulardan faqat profilaktika maqsadida foydalanish talabi ham qo‘yilgan. Bu esa “xonadonbay ishlash”ning nafaqat huquqiy, balki axloqiy va ma’naviy jihatlarini ham tartibga soladi.

1.4. “Huquqiy bazadagi bo‘shliqlar va takomillashtirish zarurati”

Yuqorida keltirilgan hujjatlarga qaramay, “xonadonbay” ishlash faoliyatining huquqiy asoslari hali to‘liq shakllanmagan deb hisoblanadi. Masalan, “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi qonunda ushbu faoliyatning aniq tartibi va mexanizmlari ko‘rsatilmagan, Prezident qarorlari esa ko‘proq umumiy yo‘nalishlarni belgilaydi. Shu sababli, ushbu faoliyatni yanada tizimli qilish uchun maxsus qonun yoki qaror qabul qilish zarurati mavjud. Bundan tashqari, “Huquqbuzarliklar profilaktikasi kuni” doirasida “xonadonbay ishlash”ning samaradorligini oshirish uchun inspektorlarning vakolatlarini kengaytirish va ularni zamonaviy texnologiyalar bilan ta’minlash masalasi ham huquqiy jihatdan mustahkamlanishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, “xonadonbay ishlash” faoliyatining huquqiy asoslari O‘zbekiston Respublikasining qonunchilik tizimida yetarlicha aks etgan bo‘lsa-da, uni takomillashtirish uchun qo‘shimcha normativ hujjatlar va aniq mexanizmlar ishlab chiqish talab etiladi. Bu jarayon nafaqat profilaktika inspektorlarining ish samaradorligini oshiradi, balki aholining davlat organlariga bo‘lgan ishonchini mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Боборахимов А. Б. Ички ишлар органлари ва фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари ҳамкорлигини “Хавфсиз маҳалла” тамойили асосида самарали ташкил этиш механизмлари //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 19. – №. 1. – С. 99-107.
2. Боборахимов А. Б. ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ “СУРУНКАЛИ АЛКОГОЛИЗМ, ГИЁҲВАНДЛИК ЁКИ ЗАҲАРВАНДЛИККА МУБТАЛО БЎЛГАН ШАХСЛАР” НИ МАЖБУРИЙ ДАВОЛАШГА ЮБОРИШ ФАОЛИЯТИ //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2023. – Т. 2. – №. 23. – С. 334-338.
3. Боборахимов А., Қавомов А. Ҳуқуқбузарликлар профилактикасида “Ижтимоий профилактика” тушунчаси ва уни амалга оширишдаги чора-тадбирлар тизими //Актуальные вопросы обеспечения прав женщин и предотвращения насилия в семье в Узбекистане. – 2024. – Т. 1. – №. 1. – С. 34-38.
4. Вахрамович В. А., Жавлон огли Р. А. BOSQINCHILIK JINOYATI TUSHUNCHASI //Научный Фокус. – 2024. – Т. 1. – №. 9. – С. 40-53.
5. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Cx_Bhf4AAAAJ&citation_for_view=Cx_Bhf4AAAAJ:YsMSGLebci4C